

ПРВА ШТАМПАРИЈА У КОТОРУ

Премда је Которанин Андрија Палташић (XV. вијек) био један од првих штампара у Европи, ипак он није могао отворити своју штампарију у свом родном граду Котору, већ је морао отићи у Млетке, гдје је основао, године 1472, своју штампарију, која је била једна од првих и најугледнијих штампарија у оно доба у Италији. Млетачка власт није хтјела никад дозволити да се у Котору отвори штампарија, из бојазни, да се не би што тискало против млетачке владавине. Требало је, да пропадне Млетачка Република, па да се тек тада узмогне у Котору отворити једна штампарија. И збиља, нетом је пала Млетачка Република, 1797 године, Франческо Андреола, који је имао своју штампарију у Млецима, одлучи пренијети ју из Млетака у Котор. Добивши за то потребну дозволу од аустриске власти, он је из Млетака кренуо на пут са својом штампаријом и са својим радницима, с бродом на једра, 25 маја 1798 године, тачно у шест сати ујутро (био је петак). Имао је повољно вријеме на Јадранском Мору, па је у уторак, 5 јуна, приспио око 10 сати прије подне у Боку, и брод се усидрио под Росе, гдје је била аустриска лучка капетанија, да обави потребите лучке формалности. Из Роса је тек у четвртак, 7 јуна, око 3 сата по подне, стигао у Котор, са посебном барком на весла (лађицом). Док је смјестио своју штампарију у Котору, седмицу дана касније, 14 јуна, почели су његови радници радити, слагати слова у штампарији. Од суботе, 16 јуна почела се радницима рачунати њихова плата, коју су први пут примили седмицу потом, у суботу, 23 јуна. Ове је биљешке записао Франческо Андреола радник, слагар Антун Мартекини на једном примјерку календара „Lunario Trevisan del Schiesoncin per l' anno 1798“. Тревизо, 1793. Што је све Франческо Андреола штампао у Котору, није нам тачно познато. Познато нам је да је 1799 године штампао учено дјело Доброћанина, Марка Ивановића, под насловом „Della Dedizione delle Bocche di Cattaro a S. M. Imp. Francesco II. e dell' antica origine di detta città dal Dot. D. Marco Can. Ivanovich, Cattaro, 1799, Dalle Stampe di Francesco Andreola Veneto, Stamp, Regio, con permissione“. Године 1802 штампао је друго издање: „Nauk Kerschianski za korist Darxave od Kottora, utisnuche drugo, od Ivana A. Kanonika Nenadich, Parrok s. Stasie, u Dobroti, Cattaro, stamp. Francesco Andreola“. Штампао је и посланицу которског бискупа Марка А. Грегорине, као што и „Прогласе“ народу за вријеме прве аустриске владавине у Боки (1797—1806) Томаса Либера Барона de Brady „general di Batagl., Comandante generale Civile e Militare dell' Albania Austriaca“ (т.ј. Боке Которске). Андреола је имао у својој штампарији и ћирилска слова и штампао је ћирилицом једну црквену књигу за православне у Боки, од које се ријетки примјерци још чувају у неким православним

црквама у нашој Боки. Радник и најбољи слагар Антун Мартенини, на позив из Дубровника, отишао је из Котора у Дубровник, у фебруару 1801 године, да преузме штампарију Дубровачке Републике, коју је од године, 1787 имала у својој власти дубровачка влада, а коју је послѣ смрти њена оснивача А. Осчи (умро 29 децембра 1787 г.) држао Андрија Тревизан, који је ради болести морао напустити штампарију почетком 1801 године. Тревизан је умро 14 октобра 1801 године. Наступом француске владавине 1807 године, ова прва штампарија у Котору престала је радити.

Антон Милошевић

ЈЕДНА ПРЕТСТАВКА ГЕОРГИЈА РАДОЊИЋА РУСКОМ ДВОРУ ИЗ 1758 ГОДИНЕ

У архиви САН нашли смо један интересантан докуменат из средине XVIII вијека, који употпуњује наша знања о руско-црногорским односима у овом периоду, али у далеко већем степену о односу између владике и гувернадура.

Средином 1757 године упутила се једна црногорска делегација у Русију на челу са владиком Василијом и гувернадуром Станом Радоњићем. Августа исте године, делегација је била на Ријеци, али тек почетком идуће године послѣ задржавања по разним мјестима Аустрије и Русије, делегација је приспјела у Петроград. Чланови делегације, састављени од најугледнијих и најутицајнијих личности ондашње Црне Горе, нијесу били једна јединствена група. Као претставници нахиске, или племенске подвојености, сваки од њих појединачно схватио је свој долазак у Русију, у првом реду, као zgodну прилику за јачање свога угледа и утицаја. Та подвојеност највише је дошла до изражаја између двије најзначајније личности, гувернадура и владике. И једна и друга страна тај сукоб је приказивала руском двору, не као личну, него као начелну ствар. Са становишта и гувернадура и владике, питање се постављало врло оштро. Радило се о томе коме ће руски двор признати право првјенства. Од тога признавања зависио је умногом и њихов утицај у Црној Гори, и зато је оштрина сукоба међу њима добила врло оштру форму. Није се презало ни од интрига и лажних достава руском двору, да би се доказала „леgitимност власти“ у Црној Гори. И овај докуменат који доносимо овдје резултат је те гувернадурско-владичанске борбе, која своје коријене вуче из